

Galib Šljivo

PRVI POKUŠAJ BOSANSKIH KRAJIŠNIKA DA VRATE CETINGRAD U SASTAV BOSANSKOG EJALETA (26. april 1809. – 14. maj 1810.)

Kad je mirom u Svištovu okončan austrijsko-osmanski rat (1788.–1791.), u Bosanskom ejaletu poznatiji kao Dubički rat, stanovnici u Bosanskoj krajini su bili iznenađeni time da su Cetingrad i Drežnik–Grad, po tom mirovnom ugovoru, prepušteni Austrijskom carstvu. I to tim prije što su se zaraćene strane unaprijed saglasile da će sklopiti mir bez mijenjanja državnih granica obilježenih prije izbivanja ratnih sukoba. U Bihaću i njegovoj okolini stanovnici su bili ogorčeni zbog ustupanja Cetingrada i Drežnik–Grada Austriji, pa su negodovali i pokušavali na sve načine spriječiti obilježavanje nove granične linije.

Tvrđava Cetingrad ležala je u mirnom brdovitom i šumovitom kraju, a imala je samo prema Kladuši “svijetle brežuljke”.¹ Bila je jedna od onih upornih odbrambenih tačaka pred kojom je zaustavljan neprijatelj u pokušaju da prodre u dubinu Bosanskog ejaleta. I u Dubičkom ratu, Cetingrad je dugo izdržavao opsadu austrijske vojske, sve do 20. jula 1790. godine. Toga dana, kao, uostalom, i prethodnih dana, austrijski topovi su zasipali kuglama cijelu tvrđavu i ubacivali, sa njima, i zapaljivu masu, pa je u tvrđavi izbio veliki požar. I dok su se branioci borili da ugase vatru, oko pet sati poslije podne upućena su sedmerica dobrovoljaca iz bosanskog frajhora da zapale drvenu ogradu ispred prednjeg dijela tvrđave. Za to vrijeme su drugi dobrovoljci pucali na veliku gradsku kapiju kako bi na sebe privukli pažnju branilaca. Neprestano su ispaljivane zapaljive kugle, pa je u trenutku cijela tvrđava bila u plamenu: branioci su pokušavali da se spasu bijegom kroz ciganska vrata. U ovom metežu upali su austrijski vojnici u Cetingrad, zarobili dizdar–agu Alibega

---

¹ Galib Šljivo, *Bosna i Hercegovina 1788–1812.*, Banjaluka 1992., 158.

Beširevića i 14 vojnika i odmah ih razoružali. "Sve što je pružalo otpor bilo je pobijeno".² U šest sati uveče, Cetingrad je bio osvojen. Na austrijskoj strani su bila dvojica mrtvih i 14 ranjenih, a zarobljeno je 14 branilaca. Osim komandanta Cetingrada, Alibega Beširevića, u ropstvo su pali age Jusuf i Muhamed Beširević, hodža Ahmed i više žena i djece.

Odmah je ubijeno najmanje 60 osoba koje su bježale od požara. Prema detaljnom zbirnom izvještaju koji je sačinila austrijska komanda o opsadi Cetingrada, broj poginulih je znatno veći. Za 28 dana, koliko je trajala opsada Cetingrada, austrijska strana je imala gubitke od 51 mrtvog i 229 ranjenih, a samo 20. jula, kada je zauzet Cetingrad, 10 je ubijeno i 33 ranjeno. Ovako duga opsada i veliki gubici na obje strane uslijedili su zato što je Cetingrad do tada bio jedan od najutvrđenijih gradova u Bosanskom ejaletu. Austrijska vojska se surovo obračunala sa zarobljenom cetingradskom posadom i stanovništvom. Zarobljene su 144 osobe; 60 je ubijeno kad je Cetingrad počeo gorjeti, a svi ostali, kojih je prema izjavi Alibega Beširevića bilo 1.200 u Cetingradu, poginuli su ili su izgorjeli; sa sigurnošću je procjenjivano da je u odbrani Cetingrada stradalo ukupno oko 2000 ljudi.³

Ubrzo poslije pada Cetingrada zaključeno je primirje između Osmanskog carstva i Austrijskog carstva. O tome je sultan obavijestio bosanskog valiju fermanom koji mu je proslijeđen 5. oktobra 1790. godine, s tim da primirje traje do 31. maja 1791. godine. Početkom maja 1791. godine, kako su saznale austrijske uhode, sultan je uputio ferman u Bosnu, kojim ih je pozvao da se pripremaju za rat "jer Nijemci ne žele vratiti zauzete tvrđave", pa bi zbog toga moglo doći do obnavljanja rata. Zato su u svim većim mjestima održavani sastanci u narodu na kojima se raspravljalo o pripremama za rat. Čak se govorilo da će valija hadži Salih-paša doći u Bihać, pa ako bude u međuvremenu sklopljen mirovni ugovor, on će se starati o određivanju granice, a u slučaju rata, povesti vojsku u borbu. Muharemag Šabanović iz Kladuše je obavijestio stanovnike da će rat biti nastavljen i od njih zatražio da odmah potkivaju konje, da oružje dovedu u red i uopće da budu spremni da krenu u vojsku, a da se kompletno stanovništvo drži u "najbudnijem stanju". Do nastavka rata nije došlo jer je uskoro sklopljen mir, 4. augusta 1791. godine.⁴

² Biblioteka Muzeja Bosne i Hercegovine, Istorijski opis, 1790. godine; G. Šljivo, *Bosna i Hercegovina 1788-1812.*, 158.

³ Kriegsarchiv Wien, *Dnevnik*, 21, 25, 28. jula 1790.; G. Šljivo, *Bosna i Hercegovina 1788-1812.*, 159.

⁴ Walter Kleindell, *Österreich. Daten zur Geschichte und Kultur*. Wien 1978., 202. Die Konvention von Reichenbach zwischen Österreich und Preußen beendet die Auseinandersetzungen zwischen den beiden Staaten. Österreich verpflichtet sich zu einem Frieden mit der Türkei, ohne Gebietsansprüche zu stellen.

Valija Husamudin-paša imao je zadatak da omogući utvrđivanje nove granice u bihaćkom kraju, na šta ga je požurivala Visoka porta. Posljednjeg dana zilhidža 1207. godine (početak augusta 1793.), valija je od sultana dobio ferman o regulaciji graničnih poslova. Na Visokoj porti su znali da stanovnici Bihaća i Izačića ne dozvoljavaju rad komisije za razgraničenje, iako su iz Stambola dostavljeni tekst mirovnog ugovora i karta Bosanskog ejaleta. Ni to nije bilo dovoljno, pa su tražili muftijinu fetvu, te je i ona dostavljena valiji. Zato je sultan naredio valiji da pod prijetnjom strogih kazni prisili Bišćane i Izačićane da ne čine smetnje radu komisije, i to što prije to bolje. Ni na tome se nije Visoka porta zadržala.

U Bosnu je uputila mubašira Huseina iz klase kapidžibaša u rangu kučuk-imrahora sa demarkacionim fermanom i depešom za valiju. U demarkacionom fermanu je stajalo kako je Visokoj porti poznato da se Bosanci protive razgraničenju, ali ih je ovoga puta trebalo spriječiti, pa je sultan očekivao skoro razgraničenje "jer mu je ono ležalo na srcu." Ovo tim prije što je austrijska vlada upoznala Visoku portu sa prekidom rada komisije, a Porta je preuzela obavezu da sve smetnje uskoro budu otklonjene. Ni stanovnici Bihaća i Izačića nisu mirovali: nisu dozvoljavali članovima osmanske komisije da idu na granicu, a ukoliko bi ipak otišli, zaprijetili su im smrću. Nekoliko bihaćkih aga je u ime cijelog nezadovoljnog naroda uputilo Porti teahud hudžet, koji je predan i članovima komisije za razgraničenje. Zbog toga su se članovi komisije obratili za pomoć Husamudin-paši. On je predočio nezadovoljnicima mirovni ugovor i ferman koji je dobio od Visoke porte, pa i to da mu je sultan naredio da on, valija, sa svojom vojskom, kao što je već činio El-hadži Salih-paša, ode na granicu, smiri nezadovoljnike, odstrani ih sa granice i tako omogući rad komisiji. Sultan je dalje tražio da se razgraničenje obavi bez obzira na vrijeme, a valiji je još naredio da uzme kartu u ruke, pa da na čelu svoje vojske silom udalji pobunjenike sa granice u druge provincije Osmanskog carstva, jednom riječju, dobio je tako neograničena ovlaštenja kako bi brzo ispunio hatišerif, što brže to bolje. "Moja je želja – stajalo je u hatišerifu – da sa ličnom vojskom odmah idete na granicu i da me uskoro obavijestite o ispunjenju hatišerifa, a imate punomoć da kaznite sve one koji nisu ispunili moje dosadašnje fermene, a one čije je udaljavanje potrebno udaljite na osnovu časne fetve i protjerajte u druge provincije. Dakle, naredite da komisije rade, i da se poslovi ne produžavaju i odlažu". Sultan je zaista želio da se razgraničenje obavi hitno; valjda je i Austrija insistirala na tome da se najprije povuče nova granica, a tek onda da preda Berbir, Dubicu i Novi.⁵

Ipak je razgraničenje obavljeno tek 17. džemaziulahira 1210.(29. decembra 1795.), ali time nije otklonjeno nezadovoljstvo stanovnika Bihaćke krajine što je

⁵ Opširnije, G. Šljivo, *Bosna i Hercegovina 1788-1812.*, 201-207.

sultan, kako su tvrdili, tako olahko prepustio dio njihove zemlje, i istovremeno je jednu važnu tvrđavu za odbranu Bosne ustupio Austriji.⁶ Tako je Austriji pripao teritorij od Dvora na Uni preko Cetingrada do gornjeg toka rijeke Zrmanje. Samo Ličko pukovniji pripala su sela: Lapač, Dobro Selo, Doljani, Kupirovo, Osredci, Srb, Svava i Tiškovac. Na tom području uglavnom su smješteni prebjezi iz Bosne, koji su inače bili teret vojnim zapovjednicima, jer za sve obitelji nije bilo dovoljno obradive zemlje, pa su za neke morali obrazovati privremene logore za preseljavanje. Zato su oni naseljeni u 12 novoosnovanih sela oko Cetingrada i Drežnik-Grada.⁷ Nemože se prihvatiti Lopašićeva tvrdnja da je "hrvatska međa" trebala biti pomaknuta do Une, ali, kada je došlo do provedbe, "dobila je Hrvatska krpu zemlje na Kordunu kod Cetina, Drežnika, izpod gore Pleševice kod Plitvičkih jezera i u Krbavi, a svemu 15 1/2 četvornih milja dok je sav Unski kut sa 17 četvornih milja ostao i dalje Turskoj državi." Istina Lopašić s pravom zaključuje da "bezkućnici Turci iz Cetinskih i drugih ovim mirom Hrvatskoj ustupljenih mjesta ne mogahu pregorjeti svojih zavičaja; njihovi jadi i nevolje nađoše odziva kod ostalih muhamedanskih krajišnika, a to bude povodom dugotrajnim smutnjam i kavgom na Kordunu".⁸ Od tada se gomilalo nezadovoljstvo Bosanaca prema Visokoj porti i sultanu i svima koji su u ime njih upravljali ovim ejaletom. Bili su uvjereni da ih sultan neće štiti pred najezdom osvajača, te da se sami moraju braniti ako žele ostati u svojoj domovini. Iako su nekako prihvatili razgraničenje, ipak su ga smatrali samo privremenim.

U vrijeme kad se raja Smederevskog sandžaka pobunila protiv sultana (1804.) iz Bosne su upućivani vojnici da uguše ustanak. Na granici Bosanskog ejaleta, Francuzi su gospodarili posjedima Dubrovačke republike i cijelom dalmatinskom obalom. Oni su bili ratoborniji od Austrijanaca, a njihov cilj se nije znao, i zavisio je od uspjeha glavnine armija kojim je komandovao car Francuza, Napoleon. U Bosni su strahovali od velikog uspjeha Francuza i od njihovog učestalog interesiranja za prilike u Osmanskom carstvu i Bosni. Nepovjerenje prema Francuzima se povećalo poslije otvaranja francuskog konzulata u Travniku i iskazane naklonosti njihovog valije prema Pjeru Davidu.

U vrijeme kad se u Travniku nagađalo o tome da li će Husrev Mehmedpaša produžiti sa upravljanjem ovim vilajetom, Pjer David je svaku vijest o valiji prosljeđivao u Pariz; 8. jula 1807. pisao je da je valija potvrđen, a onda, 17. jula

⁶ O razgraničenju vidi, opširnije, Salih Sidki Hadžihuseinović Muvekit, *Povijest Bosne*. 2. Sarajevo 1999., 719,720.

⁷ Mirko Valentić, „Vojna krajina 1790–1881.“ *Vojna krajina. Povijesni pregled – historiografija – rasprave*. Zagreb 1984., 65.

⁸ Radoslav Lopašić, *Bihać i Bihaćka krajina. Mjestopisne i povijesne crtice*. Zagreb 1890., 111,112.

da ta vijest nije pouzdana, što je zaključio na osnovu toga što je valija primio više dopisa "da su mu ulila strah s obzirom na budućnost." I ja se bojim, piše konzul, da nam ne oduzmu ovog vezira. "I general Marmont, s kojim je Mehmed-paša vezan najužim prijateljstvom, biće zbog toga takođe vrlo ozlovoljen. Sva naša naprezanja da neutraliziramo mržnju Bošnjaka, da uvedemo direktni i slobodni saobraćaj među ovim dvjema provincijama i potpuni sklad među njihovim poglavicama ostaće uzaludni, ako nam pozovu natrag našeg prijatelja Mehmed-pašu".⁹ Mehmed-paša je opozvan. Izgleda, kako je pisao francuski konzul, da mu je upravo naškodilo veliko prijateljstvo i s francuskim konzulom i komandujućim francuskim generalom u Dalmaciji. "Jedna deputacija bosanskih muslimana – pisao je Pjer David – tužila se u Carigradu na njega, da je u sporazumu s Francuzima, da održava s njima vrlo tijesne veze i da se kod njega nalaze jedan francuski oficir i više vojnika. Meni je žao, da mu je baš ovo naše prijateljstvo naškodilo".¹⁰

Za novog bosanskog valiju imenovan je Halim (Halemi, Halimi) Ibrahim-paša. On je ranije bio veliki vezir i sigurno upućeniji u međunarodne prilike. Do dolaska novog valije imenovan je Sulejman-paša, rođeni Bosanac, koji je više razumijevao odnose u Bosni i njihov strah od velikog približavanja Francuza granicama Bosanskog ejaleta. U jednom razgovoru s francuskim konzulom on je kazao: "Osmansko carstvo posjeduje polovicu svijeta, Francusko carstvo je vrlo moćno; dao Bog, da ta dva carstva budu uvijek prijatelji! Mi ćemo to svakako biti; ali u slučaju sukoba između ova dva carstva, Francuzi će u meni naći najljućeg neprijatelja." U svom izvještaju Francuskoj vladi o ovom razgovoru Pjer David je dodao da mu je kajmakam više puta ponovio ovu posljednu izreku, pa mu se učinilo da iz njegova glasa odzvanja slabo pritajena prijetnja.¹¹ Halim Ibrahim-paša je stigao u svoju rezidenciju u Travniku 7. aprila 1808. godine.¹²

U Travnik je 1808. godine prispio i austrijski konzul pukovnik Miteser. Ova dva konzula su u početku činili jedan drugom usluge i tako odavali utisak da se radi o dvojici prijatelja. Ustvari, taj njihov odnos je zavisio od onih odnosa koji su vladali između njihovih careva i vlada. Pjer David posjetio je austrijskog konzula 22. decembra 1808. godine da bi mu saopćio nove vijesti iz Španije u kojima se govorilo o tamošnjim uspjesima francuske vojske. Na to mu je Miteser pokazao jedan drugi

⁹ Vjekoslav Jelavić, „Iz prepiske francuskog generalnog konzulata u Travniku u godinama 1807–1814.“ Glasnik Zemaljskog muzeja. Sarajevo 1904., 277.

¹⁰ V. Jelavić, *Iz prepiske*, 282; *Isto*, 459. „Mi smo imali jednog jedincatog prijatelja u Bosni, ali mi nijesmo umjeli da ga održimo na mjestu, što ga je zauzimao.“

¹¹ V. Jelavić, *Iz prepiske*, 461.

¹² V. Jelavić, *Iz prepiske*, 462.

izvještaj o ustanku u Španiji, iz kojeg proizilazi da je francuska vojska tamo skoro potpuno uništena. Prilikom ovog razgovora tu se našao i jedan bosanski franjevac, pa mu se obratio francuski konzul s pitanjem da li on nešto zna o francuskom vojevanju u Španiji. Fratar mu je odgovorio da su, s Božjom pomoći, Francuzi posvuda pobijeđeni. I ako ikada Francuzi uđu u Bosnu, da će se i Bosanci povesti za primjerom Španaca, da su u tu svrhu već pripremljeni bosanski kršćani i da tursko gospodarstvo vole sto puta više od francuskog.¹³ Ovaj odgovor bosanskog fratara nije se sviđio francuskom konzulu, ali je i on potvrdio da je bosansko stanovništvo nepovjerljivo prema Francuskoj.

Paul fon Miteser je 13. aprila 1809. godine posjetio bosanskog valiju. U razgovoru je zapazio onaj dio valijinog govora u kojem je naglasio da su tri velike sile: Osmansko carstvo, Austrijsko carstvo i Engleska saveznici i da će "uz pomoć Boga sve dobro ići." Ali se bosanski valija morao pripremati za rat, pa zbog toga neće ni čekati posebnu naredbu iz Stambola za napad na Srbiju, nego je radi toga pozvao kapetane na dogovor u Travnik.¹⁴ Valija je dobio 25. aprila 1809. godine sultanov ferman kojim mu nalaže da diže bosansku vojsku. Iz Srbije su stigle vijesti da je Novi Pazar bio opkoljen. To je navelo valiju da odmah objavi pristigli ferman i da zaprijeti zaimima i spahijama da će im oduzeti zijamete i timare ako se ne odazovu pozivu u vojsku. Srpski ustanici su napadali i kraj s obje strane Drine, pa su upadali i u okolinu Bijeljine i opkolili Sokol.¹⁵

Između Austrije i Francuske su u aprilu 1809. ponovo započela neprijateljstva. Osmansko carstvo je ostalo neutralno, odnosno nije se priklonilo nijednoj strani u ovom sukobu. Izgleda da su to iskoristili bosanski Krajišnici, pa su u noću 26. aprila 1809. provalili u okolinu Cetingrada i zauzeli cijeli teritorij koji im je bio otet mirom u Svištovu. Tom prilikom su popalili sva novopodignuta sela, crkve i vojne stanove. Jedino su poštjedjeli Kupirovo i Tiškovac.¹⁶

Historičar Dr. Drago Roksandić smatra da je prijedlog da se iskoriste bosanski Krajišnici potjecao od Marmonta, ali da je u njegovom ostvarivanju najvećeg udjela

¹³ V. Jelavić, *Iz prepiske*, 470, 471.

¹⁴ HHStA W, St. K. Konsulate Travnik, K 41, Miteser Meternihu, Travnik 14. aprila 1809.

¹⁵ Ćiro Truhelka, *Bošnjaci i prvi srpski ustanak*. Glasnik Zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini, XXIX. Sarajevo 1917., 270, 271.

¹⁶ Kriegsarchiv Wien, Memoire 22, *Geschichte von der Likka (1683–1813)*. Up. Srećko M. Džaja, *Katolici u Bosni i zapadnoj Hercegovini na prijelazu iz 18. u 19. stoljeće. Doba fra Grge Ilijića Varešanina (1783–1813)*. Zagreb 1971., 94. „Marmont se tukao s Austrijancima u Dalmaciji i Lici, bosanski muslimani upadali su u Vojnu krajinu i zauzeli Cetingrad, Vakuf i Bihać; Rudolf Horvat, *Najnovije doba hrvatske povjesti*. Zagreb 1906., 26. "U tom času dođe glas, da će Turci – kao saveznici Napoleonovi – provaliti iz Bosne u Hrvatsku. I zaista zapale Turci 26. travnja Cetin te uzmu robiti i pustošiti po ogulinskoj i otočkoj pukovnji."

imao francuski konzul u Travniku Pjer David. Taj napad trebao je uslijediti 26. aprila 1809., istovremeno kad je započelo osvajanje austrijskih posjeda prema Osmanskom carstvu. Upravo ih je, tvrdi Roksandić, francuski konzul poticao ne samo da napadnu kordon na "suhoj međi" nego i da prodiru dalje u Vojnu krajinu. I Napoleonov stav je bio da treba i dalje poticati bosanske Krajišnike u "austrijsku Hrvatsku" i uvjeravati ih u to da nisu imali povoljnije prilike da nadoknade svoje gubitke. "Dapače, Napoleon je ovlastio Davida da im izjavi da im se garantira obnova starih granica ako nastave ratovati protiv Austrijanaca". Bosanski Krajišnici su započeli napad kad je na kordonu bilo nedovoljno austrijskih vojnika da bi im se uspješno oduprli. Ipak, bosanski Krajišnici su se ograničili na osvajanje samo onog teritorija koji im je bio otet Svištovskim mirom: Kupirovo, Osredak, Srb, Suvaja, Doljani, Dobro Selo, Lapac, Nebljusi, Petrovo Selo, Ljeskovac, Cetingrad i Blagaj.¹⁷ Austrijski konzul u Travniku Miteser izvijestio je kneza Meterniha da su bosanski Krajišnici iz ostrožačke kapetanije u noći 25. na 26. april 1809. "ugrabili Cetin" i sve kuće na novoj granici slunjske regimente zaždili i uspostavili staru granicu. Istakao je da su dvojica kapetana bihačke kapetanije, Mustajbeg i Rustanbeg, zaslužni za mirno držanje na granici.¹⁸

Kad je bihački kapetan Rustanbeg poslao haber valiji da je povraćen Cetingrad i sav teritorij koji je bio otkinut od Bosanskog ejaleta, valija je upitao austrijskog konzula da li on ima, možda, iscrpnijih vijesti sa granice. Pošto mu je konzul odgovorio da nije dobio pouzdane vijesti, valija je 29. aprila sazvao sve paše, munlu i ridžale na vijećanje. Pročitao im je izvještaj bihačkog kapetana da su stanovnici ostrožačke kapetanije upali na austrijski teritorij, osvojili Cetingrad, i da su duž kordona zapaljeni svi austrijski čardaci i kule. Bosanski divan je cijele noći zasijedao, pa je zaključeno da se odmah uputi na granicu defter čehaja Derviš Abdulah-beg, ridžal, koji ima rang paše sa dva tuga, da izvidi stanje u Ostrošcu i Cetingradu, pa ako ustanovi da je zaista Cetingrad u rukama bosanskih krajišnika da odmah kazni sve koji su narušili mir.¹⁹

"Cetingradska afera" je donijela novo stanje na granici. Učestali su izvještaji uhoda o raspoloženju bosanskih Krajišnika i ostalih stanovnika Bosanskog ejaleta. Većina stanovnika u Bosni je strahovala zbog ovog nesvakidašnjeg postupka ostrožačkog kapetana, predviđajući protuudar austrijske strane kome se nisu mogli suprotstaviti u vrijeme kad je većina bosanskih vojnika raspoređena prema Srbiji.

¹⁷ Drago Roksandić, *Vojna Hrvatska: La Croatie militaire. Krajiško društvo u Francuskom Carstvu (1809-1813). I. knjiga*, Zagreb, 1988., 144-146.

¹⁸ HHStA W, St. K. Konsulate Travnik, K 40, Miteser Meternihu. Travnik 29. aprila 1809.

¹⁹ HHStA W, St. K. Konsulate Travnik, K 40, Miteser Meternihu. Travnik 30. aprila 1809.

Arhimandrit manastira Moštanica Vlainić tvrdio je dvojici austrijskih graničara da je većina "turaka" nezadovoljna upadom u Cetinograd, i da narušitelji mira neprestano traže pomoć od ostalih bosanskih kapetana, te da je već sultan naredio da se preda Cetinograd Austriji, a narušitelji mira strogo kazne.²⁰ U Bužimu i Krupi su odmah uspostavljeni panduri, po 140, da bi patrolirali duž granice. Iz tvrđava Dubice, Prijedora, Kozarca i Novog krenuli su noću 1. maja po 20 do 30 konjanika prema granici, i ovo je učinjeno u najstrožoj tajnosti.²¹ Početkom maja austrijski konzul je imao više podataka o narušavanju mira na austrijsko-osmanskoj granici. Već su bili osvojeni Cctin, Srb i Lisac, a i Drežnik-Grad je bio ugrožen. Novopodignute kuće su bile spaljene, kao i crkve. Osim ridžala Abdulah-bega, tamo su upućeni kaftan-aga i više tatara. "Saznao sam – piše austrijski konzul – da je rušitelj mira ili capo Hasanaga iz Peći, koji pripada ostrožačkom kapetanu".²² U napadu na austrijski teritorij učestvovalo je oko 4.000 ljudi iz bihačke i ostrožačke kapetanije; u napadu je poginulo 30 vojnika, deveterica su ranjena, zarobljeno je devet topova i onda su sve snage usmjerene prema Drežnik-Gradu.²³

Iščekivalo se kako će se ponijeti Sarajlije. Prema izvještajima francuskog konzula u Travniku, valija Halim Ibrahim-paša nije imao ugleda, nego je Bosnom upravljao po shvatanju i željama Sarajlija, koji su uvijek bili opozicija valiji. U Sarajevu su stanovali najutjecajniji ljudi i bogati i moćni begovi i age. "Sarajevo je republika bez šefa, bez sigurne vlade, gdje niko ne zapovijeda i niko ne sluša, ali se svi slože kad ne treba poslušati valiju".²⁴ Valija je odmah poslao tatara u Stambol da Visokoj porti preda izvještaj o "Cetingradskoj aferi", pa je očekivao otuda dalja uputstva.²⁵ S početka juna 1809. potiču i prve vijesti o tome da Francuzi nagovještavaju da će teritorij koji su zauzeli bosanski kapetani osvojiti i priključiti Francuskom carstvu. U isto vrijeme, Austrija je rasporedila nove vojne snage na granici sve do Gradiške.²⁶

²⁰ Aleksa Ivić, *Spisi bečkih arhiva o prvom srpskom ustanku. Knjiga VI – Godina 1809.* Beograd 1965., 205, 206.

²¹ Aleksa Ivić, *Spisi bečkih arhiva o prvom srpskom ustanku. Knjiga VI – Godina 1809.* Beograd 1965., 162, 163.

²² HHStA W, St. K. Konsulate Travnik, K 40, Miteser Meternihu. Travnik 9. maja 1809; A. Ivić, *Spisi Knjiga VI – Godina 1809.*, 201–203. Simbšen izvještava Generalnu direkciju kako ga je jedan uroda izvijestio kako je kapetan Beširević na prevaru zauzeo Cetin, tražio je pomoć od drugih kapetana, ali mu nisu priskočili u pomoć, pa je on sam preduzeo ovaj napad.

²³ HHStA W, St. K. Konsulate Travnik, K 40, Miteser Meternihu. Travnik 18. maja 1809.

²⁴ Vladislav Skarić, *Sarajevo i njegova okolina od najstarijih vremena do austrougarske okupacije* Sarajevo 1937., 161.

²⁵ HHStA W, St. K. Konsulate Travnik, K 40, Miteser Meternihu. Travnik 31. maja 1809.

²⁶ HHStA W, St. K. Konsulate Travnik, K 40, Miteser Meternihu. Travnik 1. juna 1809.

Kapetan Filipović je izvijestio 11. juna 1809. Simbšena da je Huseinbeg Beširević iz Ostrošca, koji se nalazi nedaleko od Cetingrada i Drežnik-Grada, uputio hitno u Gradačac slugu Murata kod svog šogora Osmanbega Gradašćevića, gradačačkog kapetana, da ga obavijesti o zauzimanju Cetingrada i da ga zamoli da mu pomogne sa pomoćnim trupama. Osmanbeg je naredio stanovništvu selâ koja leže uz Savu da paze na pokrete austrijske vojske, da čamce izvuku na suho, a ukoliko to ne urade, zaprijetio im je smrtnom kaznom.²⁷ Jedan drugi uhoda je, opet, donio vijest o raspoloženju bosanskog stanovništva; zbog otimanja Cetingrada i pustošenja mnogih sela duž austrijsko-osmanske granice strahuje se od osвете, pogotovo jer je to učinjeno bez sultanovog odobrenja. Između Travnika i Novog "turci" su pričali, da zbog "ove lukavštine sigurno će doći do rata Austrije i Turske", a onda će u tim krajevima austrijski graničari počiniti nasilje i zauzeti sve tvrđave na "gornjoj granici" do rijeke Une da bi tako uspostavili trajni mir. To isto misle i "turci" od Starog Majdana do Prijedora.²⁸

Austrijski konzul u Travniku izvijestio je internuncija u Carigradu o povredi austrijske granice. Internuncij je 6. juna primljen na Visokoj porti kako bi uložio protest austrijske vlade. Na Porti mu je rečeno da se ne odobrava ponašanje Bosanaca. Portin ministar se složio u tome "da austrijske vlasti, radeći na tome da oslobode Portu od susjeda čija zloba i slavljublje nisu drugo nego dvoličnost, viši je interes osmanske imperije, bečka vlada, daleko je od toga da prigovara u vezi s tom operacijom, pa u tom protestu samo vidi dobronamjernost na koje ima pravo jedan iskren i lojalan prijatelj i koji nije slučajno nego stvarno saveznik Porte i to po svemu onome što čini... Trojica ministara koji su učestvovali u tim razgovorima nisu imali muke da prepoznaju francuske manevre u napadu Bosanaca iz Ostrošca, koji su imali cilj da privuku komandanta naših trupa prema toj strani, da bi se izvršila jedna diverzija Francuza u Dalmaciji." Ministri su se usprotivili tome da se Porta okrivi za ovu agresiju. "Ljudi od zakona, koji su vrlo uticajni na donošenje odluka su potvrdili da se ni po Kur'anu ne dozvoljava muslimanima da prvi prekinu mir".²⁹

Uporedo sa diplomatskim raspravama u Travniku i Carigradu, vojni autoriteti u Austriji su pokušali cara pridobiti na odmazdu. Nadvojvoda Karol je izvijestio cara da su Bosanci povrijedili austrijsku granicu u Pounju i da su opljačkali i popalili kuće, otjerali stoku. Predlagao je caru da bi trebalo s vojskom brzo prodrjeti u to područje, očistiti ne samo granično područje nego pljačkaše progoniti do njihove domovine, razoriti topovima njihove tvrđave, a štetu koja je počinjena nadoknaditi

²⁷ A. Ivić, *Spisi, Knjiga VI-Godina 1809.*, 225, 226.

²⁸ A. Ivić, *Spisi, Knjiga VI-Godina 1809.*, 219.

²⁹ HHStA W, St. K. Türkei VII, K 3, Internuncij Stadionu, Carigrad 6. juna 1809.

iz imovine pljačkaša i njihovih naselja, i ne povući se iz osmanskog područja dok se mir ne uspostavi i šteta nadoknadi.³⁰ Ipak, Austrija u tom trenutku nije preduzimala vojnu akciju, ali je pratila kako se izvršavaju nalozi valije i osmanske vlade.

Po sigurnim vijestima iz Bosne, sultan je kapetane Bihaća, Ostrošca i Vakufa proglasio odgovornim za haranja austrijskog teritorija, štaviše, oni su u fermanu nazvani pljačkašima, a oni će biti i lično odgovorni ukoliko ne spriječe dalje ugrožavanje austrijskog teritorija. U tom slučaju, sultan prepušta nevjerne muslimane njihovoj sudbini, s tim da nikad više ne mogu računati na sultanovu podršku.³¹ Jedan drugi uhoda je u svom izvještaju potvrdio da zaista valija neprekidno poziva kapetane na odgovornost, ali oni njegove naredbe odbijaju. Njemu se činilo da su kapetani ipak, dobili od sultana tajnu zapovijed da osvoje svoje bivše posjede, jer nije moguće da se nekažnjeno tako dugo zadržava okupacija ovog teritorija.³² U Sarajevu je 10. augusta u prisustvu više od hiljadu ljudi pročitana sultanova zapovijed o vraćanju Cetingrada. Odmah su određeni delegati iz Travnika i Sarajeva da u noći 10. na 11. augusta 1809. odu na lice mjesta i da zauzeto područje vrate. Kapidžibaša je rekao austrijskom konzulu da neće odavde otići dok zapovijed osmanskog dvora ne bude ispunjena, a ako kapetani pokušaju izvrdati, on ima sredstava da ih prisili, pa ako zatreba, da pozove i strane trupe iz Dalmacije da Bosnu zauzmu, a možda je to i najkraći put da se Bosna drži u miru.³³ Diplomatski pritisak je nastavljen i u Carigradu.

Internuncij je ponovo intervenirao na Porti. Primio ga je 18. jula Galib-efendija. U ovom razgovoru internuncij je naglasio Galib-efendiji da će mu biti teško uvjeriti svoju vladu u to "da nekoliko rukovodilaca distrikta drsko povređuju našu granicu, a da pri tome ne računaju da će im se progledati kroz prste od Uzvišene porte i guvernera provincije." Galib-efendija ga je uvjeravao da Visokoj porti koriste austrijski vojni uspjesi u Dalmaciji, i na Porti su nezadovoljni da su ove vojne operacije spriječene "od nekolicine zlih ljudi." Zato je bosanskom valiji naređeno da primijeni najoštrije mjere u sprečavanju izgreda na granici, jer je to u neskladu sa prijateljskim odnosima koji vladaju između dvije države. "Nisam mogao a da ne zapazim – piše internuncij – iz riječi Galib-efendije da su Francuzi bili ti koji su uticali na nered, zbog kojih se vlada žali upravo na pravu adresu. Zato sam tražio izgon francuskog konzula iz Travnika." Galib-efendija mu je rekao: "Ako bi takav ferman bio pročitana u Bosni, onda bi to bila objava rata Francuskoj." U sadašnjim prilikama, kad Porta ima neprilika s Rusijom, ne bi bilo uputno zaratiti i s Francuskom. Međutim, Gal-

³⁰ A. Ivić, *Spisi, Knjiga VI-Godina 1809.*, 261.

³¹ A. Ivić, *Spisi, Knjiga VI-Godina 1809.*, 278.

³² A. Ivić, *Spisi, Knjiga VI-Godina 1809.*, 249.

³³ HHStA W, St. K. Konsulate Travnik, K 40, Miteser Meternihu. Travnik 12. avgusta 1809.

ib-efendija mu je obećao da će uz ferman poslati posebno pismo bosanskom valiji u kojem će mu objasniti tajne namjere osmanske vlade. Kad ga je internuncij upitao o kojim se to tajnim namjerama radi, osmanski ministar je objasnio: da se planira spriječiti snabdijevanje Francuza u Dalmaciji živežnim namirnicama iz Bosne, udaljavanje konzula Davida iz Travnika i izvođenje jednog manevra u korist Austrije na granici Bosne i Dalmacije, prema Kotoru i Dubrovniku.³⁴ Internuncij je bio potpuno zadovoljan mjerama koje mu je naznačio Galib-efendija.

U Travniku je 20. augusta zasijedao Veliki divan. Austrijski konzul nije mogao saznati o čemu su vijećali, ali je pretpostavljao, po izjavama učesnika, da su razgovarali o štetama koje su pričinjene na zauzetom teritoriju. Pogranično stanovništvo je odlučno da se ne povuče sa zauzetog teritorija, pa makar sultan slao i stotinu fermana. U Sarajevu je vršena mobilizacija. Svi koji mogu nositi oružje bili su spremni da pođu u rat.³⁵ Uskoro je konzul saznao da su vojne pripreme obavljene kako bi 4. septembra valija krenuo, ne prema Cetingradu, nego protiv Srbije. Na istom vijećanju je zaključeno da kapidžibaša Abdulah-bey 7. septembra sa 27 najuglednijih bosanskih prvaka iz Travnika i Sarajeva posjeti Bihać i da, u ime cijele Bosne, zatraži vraćanje Cetingrada i ostalih zauzetih mjesta, te da to pogranični kapetani pismeno potvrde. Tajno je dogovoreno, ako na to ne pristanu, da će onda valija Ibrahim-paša, poslije povratka iz Srbije, lično, na čelu vojske, ići u Bihać i silom Cetingrad predati austrijskim vlastima.

Valija je zaista 4. septembra otišao prema Srbiji, a kapidžibaša sa 25 bosanskih prvaka i šest kapetana u Bihać. "Obojica, i valija i kapidžibaša, su ljudi od povjerenja Visoke Porte, i tako se ponašaju". Delegaciju su sačinjavali, iz Sarajeva: Alikadić Mehmed-efendija, Mufti-efendija, Imam-efendija, Izet Salih-efendija, Nazif Mehmed-efendija, Salih Mute-efendija, Hadžibeg i dvojica prvih janjičara; iz Travnika: Čauš Emin-efendija i Šaraili Zaim; iz Banjaluke: Muftija hadži Hafiz-efendija, Gulus Derviš-efendija i Mehmedbeg; iz Kozarca: Derviš-efendija; iz Livna: Gebar Ahmed-efendija; iz Ostrošca: Ahmet-efendija; iz Foče: Jaja-efendija; iz Mostara: Mufti-efendija; iz Akhisara Mehmed-efendija; iz Skoplja Hasan Derviš-efendija, Hasanbeg, Dautović Osmanbeg i Urakli Džaferbeg, i iz Jajca: Zeheaga.³⁶ I berbirski kapetan je dobio nalog da ide u Cetingrad.³⁷ Miteser je obavijestio i dvorsku tajnu kancelariju u Beču o odlasku bosanske delegacije u Bihać. Na čelu delegacije od 25 uglednih ljudi i šest kapetana nalazio se kapidžibaša Melek Mehmed-

³⁴ HHStA W, St. K. Türkei VII, K 3, Štirmer Meternihu, Carigrad na Bosforu 10. avgusta 1809.

³⁵ A. Ivić, *Spisi*, Knjiga VI-Godina 1809., 295, 296.

³⁶ HHStA W, St. K. Konsulate Travnik, K 40, Miteser Meternihu. Travnik 7. septembra 1809.

³⁷ A. Ivić, *Spisi*, Knjiga VI-Godina 1809., 381.

paša zade Abdulah-bey. Pogranično stanovništvo Ostrošca i Bihaća, kako je konzul obaviješten, strahuje od kapidžibaše, pa je konzul zatražio da i Generalkomanda iz Karlovca radi u sporazumu sa kapidžibašom.³⁸ U Travniku je francuski konzul podržavao pogranične kapetane, bodrio ih da zadrže Cetingrad i proturao glasine da su se austrijska i ruska vojska sjedinile da napadnu Tursku.³⁹

Ugledna delegacija na čelu sa kapidžibašom se sporo kretala ka Bihaću, vjerovatno zbog toga što je na putu morala zastajkivati da sačeka dolazak svih članova delegacije, a možda i zbog ustanka pravoslavnih hrišćana u Lijeve polju. Sara Jančić, supruga Jovana Jančića, vođe bune, izjavila je da je general Marmont novčano pomagao ustanike. Ona je čula od nekih bosanskih kapetana da neće ni kapidžibaša, niti sila svih kapetana natjerati Cetingrađane da predaju tvrđavu Austrijancima dok je i jedne kapi krvi njih i njihove djece.⁴⁰ Putovanje delegacije je prekinuto u Majdanu.

Kapidžibaša Abdulah-bey se zaista vratio 6. oktobra u Travnik. Austrijski konzul je pohitao kod njega da bi saznao za ovaj neočekivan preokret. Ni čehajabeg, ni kajmakam, ni kapidžibaša nisu dali nikakvo objašnjenje sve dok se ne završi zasjedanje Bosanskog divana koje je zakazano za 8. oktobra.⁴¹ Poslije zasjedanja Divana, kapidžibaša je posjetio konzula, koji mu je, valjda da ga odobrovolji, poklonio zlatni sat na navijanje. Ispričao je Miteseru da je došao u Stari Majdan, tu je sačekao da prispiju i ostali članovi delegacije i svi pozvani kapetani. Tu im je pročitao ferman i hatišerif, te im objasnio da moraju izvršiti akviziciju Cetingrada i okoline. Tome su se usprotivili hadži Ali Rošić i njegov tast Rustanbeg, bihaćki kapetani, koji nisu ni došli u Stari Majdan, nego su poručili kapidžibaši da sa delagacijom dođe u Bihać.

Za to vrijeme je francuski konzul uputio pomenutoj dvojici bihaćkih prvaka, četiri pisma, i oni su mu na svako odgovorili. Upoznali su kapidžibašu sa sadržajem jednog od tih pisama: Volja cara Napoleona je da bosanski Turci zadrže oteti im kraj sa Cetingradom i Drežnik-Gradom, te da oni ostanu zauvijek u sastavu Bosne. Samo iz političkih razloga, Porta je izdala ferman o vraćanju ovog teritorija Austriji i uputila kapidžibašu da to izvrši. Francuska strana je uvjerena u to da je Visoki divan bio žrtva, kad je naredio da se to zemljište vrati, ali da ga kapetani ne trebaju predati. Ako ovaj teren ne vrate, i ako ga zadrže, konzul im je tvrdio da će za sve što se

³⁸ HHStA W, St. K. Konsulate Travnik, K 40, Miteser Tajnoj dvorskoj kancelariji. Travnik 19. septembra 1809.

³⁹ HHStA W, St. K. Konsulate Travnik, K 40, Miteser Dvorskoj tajnoj kancelariji. Travnik 7. septembra 1809.

⁴⁰ A. Ivić, *Spisi, Knjiga VI-Godina 1809.*, 432.

⁴¹ HHStA W, St. K. Konsulate Travnik, K 40, Miteser Tajnoj dvorskoj kancelariji. Travnik 9. oktobra 1809.

iza toga dogodi imati zaštitu cara Napoleona. Kad je to čuo, kapidžibaša je prekinuo dalje putovanje i vratio se u Travnik, a zatražio je da trojica kapetana: Rustanbeg Beširević iz Bihaća, Mustajbeg Kulenović iz Ostrovica-Vakufa i Muhamed Imširoglu iz Ostrošca dođu u Travnik da bi novonastale prilike raspravili sa valijom Halim Ibrahim-pašom. Kapetani se nisu odazvali ovom pozivu, pa je kapidžibaša zamolio konzula za strpljenje i "da ne potpaljuje fitilj", a on će, kao i valija, obavijestiti Visoku portu. Za svaki slučaj, hitno je uputio Emira Mehmeda u Stambol da odmah podnese izvještaj.⁴²

Austrijski uhoda je izvijestio i to da kapidžibaša do sada nije riješio nijedan zadatak. Po izjavi Salihbega, berbirskog kapetana, on to nije ni mogao postići jer se Cetingrađani nisu povinovali njegovoj naredbi da predaju tvrđavu, pa je preostalo da sultanova vojska dođe, od njih preuzme tvrđavu i preda Austriji, i u tom slučaju "oni su svoju sudbinu zapečatili".⁴³ U isto vrijeme sakupljala se vojska na "gornjoj granici". Konzul se obratio 11. oktobra kajmakamu s pitanjem da li su, možda, Austrija i Osmansko carstvo u ratu. Dobivši na ovo pitanje negativan odgovor, konzula je dalje zanimalo zašto se na teritoriju između Cetingrada i Vakufa skuplja vojska, pa se govori o njenom upadu i prema Karlovcu i prema Dalmaciji. Kajmakam mu je odgovorio da on o tome nije dobio nikakve vijesti i da o tome ništa ne zna, pa će uputiti odmah jednog tatara da ispita tamošnje prilike.⁴⁴ Internuncij je, dobivši izvještaj od Mitesera, odmah zatražio nova uputstva od grofa Stadiona. Dvoumio se da li da sa sadržajem tog izvještaja upozna osmanske ministre jer se radilo o tome da se potpuno razotkrije "francuska perfidnost".⁴⁵

Uskoro je u Travnik prispio i hadži Ali Rošić i donio arzuhal na koji je stavljeno nekoliko stotina potpisa sa muhurovima i potpisima aga u jednom dosta teškom sanduku, što je sve trebalo odnijeti u Carigrad. Kad je došao u Travnik, prvo je svratio kod francuskog konzula. Ovim arzuhalom se traži od Visoke porte da se ne vraća zauzeti teritorij. Kajmakam je ovaj arzuhal prvo poslao valiji u Zvornik.⁴⁶ I tako su se smjenjivale oprečne vijesti sa "gornje granice" dok valiji nije stigao od Visoke porte nedvosmislen ferman o vraćanju unskih krajeva u sastav Austrijskog carstva i

⁴² HHStA W, St. K. Konsulate Travnik, K 40, Miteser Meternihu. Travnik 8. oktobra 1809.

⁴³ A. Ivić, *Spisi, Knjiga VI—Godina 1809.*, 436.

⁴⁴ Vjekoslav Jelavić, "Iz prepiske francuskog generalnog konzula u Travniku u godinama 1807.—1814". Glasnik Zemaljskog muzeja. Sarajevo 1904., 473.

⁴⁵ HHStA W, St. K. Türkei VII, K 3, Internuncij Stadionu. Carigrad 25. oktobra 1809.

⁴⁶ HHStA W, St. K. Konsulate Travnik, K 40, Miteser Meternihu. Travnik 18. oktobra 1809; HHStA W, St. K. Konsulate Travnik 1807—1809., K 35, Miteser Meternihu. Travnik 17. maja 1808. Upravo se ovdje nalazi postariji "turčin" po imenu hadži Ali Rošić koji je ilirski dragoman kod kajmakama Sulejman-paše. Ranije je bio u Bihaću i ima veliko poznanstvo sa fml Rukavinom.

čvrstim i potvrđenim prijateljskim odnosima između dvaju suverena. Miteser je odmah ovaj ferman prosljedio u Beč.

Übersetzung eines an den Gouverneur von Bosnien und vormaligen Großwezier Halimi Ibrahim Pascha erlassenen Fermans, der zugleich gerichtet ist an den Cadi von Bosnien, an den als Mubaschir nach Bosnien abgeschickten Kapidgi baschi Abdullah Bey, an den Mufti, die Ulema, Ajans und Capitains von Bosnien.

In den letzten Tagen des Ramazans 1224 d.i. Anfang November 1809.

In Folge des von der hohen Pforte bey Ausbruch des Krieges zwischen Österreich und Frankreich angenommenen Neutralitäts systems, und der von Seiten des k.k. Hofes hierauf gegründeten Zuversicht und vollen Vertrauens in die hohe Pforte, waren die äußersten Punkte der österreichischen Grenze unbesetzt geblieben.

Dieser Umstand ward von dem Capitain von Ostrosatz, Namens Besirovich und einem gewissen Bekhchi Hassan benützt, um mit einer beträchtlichen Anzahl bewaffneter, des Nachts, die in dem letzten Friedensschluß an Österreich abgetretenen, dem Capitanat von Ostrosatz gegenüberliegenden Schlößer Cettin, Dresnik und Jaganatz zu überfallen, und daselbst Gewaltthätigkeiten aller Art zu verüben.

Aus den hierüber seiner Zeit von Euch an die hohe Pforte eingelangten Berichten war zu ersehen, daß Ihr auf die von dem Bihadschi Capitain über diesen Vorfall erhaltene Anzeige, alsogleich den Defterdar Kiagassi von Bosnien Abdullah ernannt habet, um sich mit der ihm beygegebenen Begleitung an Ort und Stelle zu verfügen, und daß Ihr alle mögliche Muhe angewandt habet, um die Bosnaken aus jenen Palanken hinauszuschaffen und die Schuldigen zu bestrafen.

Zu gleicher Zeit ward von dem an der hohen Pforte resierenden k.k. Internuzius und Bevollmächtigter Minister Ritter von Stürmer in einer eigens deswegen abgehaltenen Conferenzen die hohe Pforte das Begehren gestellt Euch aufzutragen die Urheber jener Gewaltthätigkeiten zu bestrafen, die Sicherheit an der Grenze herzustellen, und die in Besitz genommenen Palanken räumen zu machen. In Folge dieses Begehrens ward seiner Zeit in diese Angelegenheit ein eigener in gemessenen Ausdrücken abgefaßter Ferman erlassen und abgeschickt.

Allein die hohe Pforte erhielt die sichere Anzeige, daß die Anzahl der Übelgesinnten, welche an jenen unangenehmen Auftritten Antheil genommen, sich in der Folge noch vermehrt habe, und daß zu besorgen sey, daß sie sich zu noch beträchtlicheren Verletzungen des österreichischen Gebiets, und zu noch schwereren Übertretungen der bestehenden Verträge und Friedensschlüsse erkühnen dürften. Es ward daher späterhin ein anderer Ferman folgenden Inhalt an Euch erlassen:

Die der k.k. österreichische Hof der geliebte Freund und aufrichtigste Nachbar unserer hoher Pforte ist, so ist es unser sehnlichster kaiserlichen Wunsch gegen selben jede mögliche Rücksicht zu beobachten. Es hatten sich zwar in Folge des im Jahre der Hegire 1152. (1709) zwischen der Pforte und Österreich abgeschlossenen Friedens, in Betref der beyderseitigen Grenzen grosse Streitigkeiten erhoben; allein dieselben wurden später durch den im Jahre 1205. (1791) unterzeichneten Sistover Frieden, und die 3 ten Artikel der demselben angehängten Separat Convention, als in welchem die beyderseits festgesetzten Grenzen angeführt und ausgedruckt sind, beygelegt. In dem 10. Artikel des gedachten Friedensschlusses wird Fermans festgesetzt, welchergestalt die von beyden Höfen an der Grenze aufgestellten Gouverneur und Commandanten die Ordnung herzustellen hätten, wie daß die durch die beyderseitigen Commissäre festgesetzten Grenzen auf keine Weise wieder geändert oder umgestossen werden sollten; daß Sicherheit und Ruhe an der Grenze auf alle mögliche Weise gehandhabt, Raub, Plünderung und ähnliche Eyzessen abgehalten, jene so es wagen den zwischen beyden Reichen abgeschlossenen Verträgen zuwider zu handeln, geahndet, und wenn dieß nichts fruchten sollte, nach ihren Vergehen bestraft werden sollten. Überdieß wurden nach dem Sistover Friedensschlusse von Seite Unserer hohen Pforte eigene Grenz Commissäre ernannt, und mit Beyziehung des damaligen Gouverneurs und der bosnische Ayans, die Grenze mit wechselseitigen Einvernehmen abgestreckt, die Grenz Zeichen aufgerichtet, und alle Streitigkeiten beendigt.

Dieß an der Grenze vorgefallenen, den bestehenden Verträgen zuwiederlaufenden, höchst unangenehmen Auftritte sind daher in jeder Rücksicht gegen unserer k.k. Willensungenung, und es erregt unsere höchsten Unwillen, daß man durch selte, ohne vorhergegangener Veranlassung, zu einer Erkältung zwischen beyden Höfen Gelegenheit gegeben. Denn die Verletzung des Gebietes eines so freundschaftlichen Hofes und die Überschreitung seiner Grenzen sind Handlungen, die sowohl dem klaren Sinne der Traktaten und Verträge, als auch Unserem heiligen Gesetze zuwiderlaufen. Es wurde Euch daher zu wissen gemacht, es sey unser ausdrücklicher Allerhöchster Wunsch, daß Ihr die im Besitz genommenen Ortschaften räumen, und den k.k. Commandirenden übergeben machet um allen weiteren Beschwerden abzuhelfen. Zugleich ward Euch aufgetragen unter den Beglerbezen von Baustein und den übrigen Personen taugliche Offiziere zu wählen, an alle, die es betrifft, gemessene Befehle zu erlassen, und Euch, wenn es nöthig seyn sollte, in eigener Person an Ort und Stelle zu verfügen, um auf was immer für eine Weise, durch gemeinschaftliche Übereinkunft und Beywirkung mit Zuziehung des obbebannten Mubaschirs deises Geschäft aufs Bandigste zu beendigen. Es ward Euch ferner anbefohlen jene, so die Grenze überschritten hatten, ohne einen Augenblick Zeit zu verklieren aus den besetzten Districten fortzuschaffen, an den Schuldigen ohne Verzug die die verdiente Strafe zu vollziehen, die Verpflichtungen des Friedens Vertrags zu erfüllen, und die österreichischen Befehlshaber zufrieden zu stellen, endlich eine solche Ordnung einzuführen daß die freundschafts Verhältnisse

künftig auc nicht im Geringsten gestört weren mögen Euer vorzüglichstes Augenmerk sollte darauf gerichtet seyn alle Maßregeln zu ergreifen um die Ruhe und Sicherheit an der Grenze vollkommen wieder herzustellen, und Euch zu beeilne Unserer hohen Pforte die an den Urhebern dieser Gewaltthätigkeiten vollzogene Bestrafung anzuzeigen, endlich mit gröster Sorgfalt darüber zu wachen, damit ins künftige ein wieder ähnliche den Verträgen und Freundschaftsverhältnissen zuwiederlaufende Vorfälle Platz greifen mögen. Allein obwohl dieses Geschäft bis jetzt unserer hohen Willensmeynung gemäß hätte beygelegt seyn sollen, so ist uns jedoch bis zur Stunde noch nicht die geringste Anzeige zugekommen, daß die obgenannten Palanken wirklich zurückgestellt, die Urheber dieser an der Grenze vorübten Gewaltthätigkeiten bestrafet, und den Unruhen und Streitigkeiten ein Ende gemacht worden. Es ist daher unser Befehl daß Ihr die in unsere letzter lassenen Ferman enthaltenen Weisungen und Vorschriften genau vollziehet, diese gegen alle Verträge unternommene höchst mißfällige Gewaltthätigkeiten und Unruhen ohne den geringsten Verzug aufhörenmachtet, mit grösten Eifer die Bestrafung und Zurechtweisung der Schuldigen betreibt, und Unserer hohen Pforte über die Lage der Dinge ausführlichen Bericht erstatten. In dieser Absicht ist eigens der gegenwärtige verschärfte dringende Ferman erlassen und ausgefertigt worden.

Es ist überflüssig zu sagen daß in Anbetracht der von den k.k. Hofin gegenwärtigen Zeitpunkte deutlicher als jemals gegen das ottomanische Reich an den Tag gelegten Bewiese von Freundschaft, Zunaigung, Vertrauen, und Aufrichtigkeit, auch von Seiten unsrer hohen Pforte auf Vermehrung der Beweise aufrichtiger Freundschaft ein sorgfältiges Augenwerk verwendet werde. Wir sind in Unsem Innere überzeugt, daß Ihr von der Wichtigkeit dieser Wahrheit durchdrungen seyd, denn wir kennen Euch als einen durch Rechtschaffenheit, Klugheit, Erfahrung und Scharfsinn ausgezeichneten Vezir, Ihr werdet dem nach, allsogleich nach Eintreffung dieses hohen Befehls, auf oben angeführte Weise taugliche Offiziere mit den nöthigen Weisungen versehen absenden, und wenn es die Noth erfordert, Euch selbst in Person an Ort und Stelle verfügen, und durch Eure Bemühungen, mit Zuziehung des obbenannten Mubaschirs, auf jede thunliche Weise zu ereirken streben, daß alle Jene die sich erkühnt die Grenze zu überschreiten, unausbleiblich und auf das schleunigste aus den besetzten Districten fortgeschafft werden; Ihr wedet die Schuldigen verdientermassen bestrafen, und alle in Eurer Gewalt stehenden Mittel aufbiethen, damit künftig ähnliche Vorfälle nicht mehr statt haben mögen; zu diesem Ende werdet Ihr an Alle die es betrifft, die nöthigen Weisungen und Befehle erlassen und sie ihnen wohl einschärfen um so die Ruhe an jenen Grenzen wieder herzustellen; endlich werdet Ihr beflissen seyn Unserer hohen Pforte auf das Schleunigste über die glückliche und unsere Wunschen gemässe Beendigung dieses Geschäftes Bericht zu erstatten. Dieses ist Unser sehblichstes kaiserliches Verlangen, wie können in diesem Stücke auf keine Weise gestatten daß man mit Nahsicht, Versäumniß, und da wir Unseren höchsten Unwillen auf alle Jene geworfene haben die an diesem sträflichen Vergehen Theil genommen, so bleibt es Eurer Vollmacht

und Eurem Eifer anheimige stellt hierinfalls alle zweckdienlichen Maaßregeln zu ergreifen. Wer immer sich in diesem Geschäfte einige Naclässigkeit zu Schulden kommen lassen sollte, auf dessen Haupt mögen alle üblen Folgen zurückfallen, und er wird gewiß eine bösen Ausgang nehmen. Sobald Euch dieses Alles bekannt seyn wird, werdet Ihr eilen auf die vorgeschriebene Weise zu handeln, und alle Mühe anwenden diesen Befehl und unsere undabänderliche Wollensmeynung zu vollstrecken, zugleich aber Euch von allem sorgfältig hütten, was derselben entgegen wäre.

Ihr Mufti Ulemas und Ayans Ihr werdet gleichfalls in diesem Geschäfte den Befehlen und Anordnungen des obgedachten Gouverneurs Folge leisten, und Euch gemeinschaftlich bestreben diesem unangenehmen Zustande ein Ende zu machen, Wagt es nicht Euch durch Friedenwidrige Handlungen den üblen Folgen auszusetzen, die Euch in diesem Falle treffen würden.

Ihr endlich, mehrgenannter Mubaschir wisset, daß indem wie Euch zu diesem wichtigen Geschäfte ernannt und ersehen haben, Wir die höchste Erwartung und Überzeugung nährten, daß Ihr nach der von Euch gehofften und versprochenen langen Erfahrung, Einsicht, Rechtschaffenheit und Klugheit dieses wichtige Geschäft bis zur Stunde nach Wunsch beendigt haben würdet; allein blos Eurer Nachlässigkeit un Eurem saumseligen Benehmen ist es zuzuschreiben, das bis itzt nach keine Frucht Eurer Bemühungen zum Vorschein gekommen. Ihr sollet daher inskünftige Euch in dieser Angelegenheit keinen Verzug erlauben, sondern in Gemeinschaft mit den Offizieren die Euch weren beygegeben werden, Euch eifrigst bestreben die obgenannten Districte durch Jene, die sie in Besitz genommen, unausbleiblich räumen zu machen, und dieselben, wie normals, den k.k. österreichischen Befehlshabern übergeben um so Unsre höchste Absicht zu erfüllen. Sollte sich Jemand finden der sich hierinnfalls einige Weigerung oder Versäumniß erlauben wollte, so werdet Ihr befüßen seyn es, der Wahrheit gemäß, unverzüglich der hohen Pforte einzuberichten. Leget hiemit einen Beweis Eures schuldigen Diensteyfers und Eurer Treue ab, huthet Euch zu gestatten daß diesem Befehle entgegen gehandelt werde⁴⁷

Austrijski konzul je očekivao da se više neće odugovlačiti izvršenje striktnih naredjenja i da je time to sporno pitanje riješeno na miran način. Ipak, trebalo je još biti strpljiv, kako su se događaji odvijali na "gornjoj granici", i zbog odsustvovanja valije iz Travnika. Kako je Miteser obavijestio svoju Vladu, kapidžibaša se ni do 6. novembra nije vratio iz Zvornika u Travnik, kuda je bio otišao još 17. oktobra da bi se s valijom dogovorio o novim mjerama, pošto nije uspio provesti dvije valijine bujuruldije o vraćanju zauzetog područja.⁴⁸

⁴⁷ HHStA W, A.A. Türkei VII, K 3, Prevod fermana na njemački. Pera 16. novembra 1809.

⁴⁸ A. Ivić, *Spisi*, Knjiga VI—Godina 1809., 488,489.

Kapidžibaša se vratio u Travnik kako bi proslavio Ramazanski bajram, koji počinjao 10. novembra, a nagađalo se da bi možda, poslije Bajrama, putovao i u Sambol da bi tamo, na Visokoj porti, podnio izvještaj o razvoju događaja oko Cetingrada. Valija se nalazio u Tešnju, koji je udaljen od Travnika 15 sahata hoda, odakle je namjeravao u Banjaluku da izvrši suđenje ustanicima Jančićeve bune.⁴⁹ Krajem decembra 1809. se čulo da će i valija uskoro u Travnik da bi proslavio Kurban bajram.⁵⁰ Halim Ibrahim-paša prispio je u Travnik tek 6. januara 1810. godine. Usput je presuđivao zbog zlodjela koja su počinjena prilikom pobune hrišćana Lijevče polju. Sa sobom je doveo 92 muslimana, pet hrišćana i jednog popa, koje je strpao u travničku hapsanu.⁵¹ Miteser je požurio da posjeti valiju, da mu čestita njegove uspjehe na granici prema Srbiji i da od njega čuje najnovije vijesti. Tom prilikom valija mu je izjavio da je vrlo nezadovoljan što su, po posljednjem mirovnom ugovoru, Francuzi došli na granicu Bosanskog ejaleta kao susjedi.⁵²

Prilike u neposrednom susjedstvu Bosanskog ejaleta su se izmijenile poslije mirovnog ugovora u Šenbrunu. Tada su obrazovane Ilirske provincije od dijelova austrijskih zemalja u Dalmaciji, Dubrovačke republike i slovenačkih krajeva, a dijelovi Vojne krajine su im pripojeni. Tada je Marmont zatražio da mu Bosanski ejalet vrata unski kraj, koji su oni preoteli Austrijancima na njegov poticaj. A to je trebalo da im saopći francuski konzul po Marmontovom nalogu. "Reći ćete mu (bosanskom veziru) – pisao je Marmont Davidu – da od njegove pravde očekujem da odmah naredi vraćanje Hrvatima (koji su danas carevi podanici) teritorije i tvrđavu Cetingrad, koje su oni sebi prigrabili za vrijeme posljednjeg rata." Pjer David se nije nadao takvom obrtu. Ako već mora tako biti, onda je pokušao da se ovo ne dogodi uz njegov sudjelovanje. Odmah je pisao francuskom ministru da su moguće hrđave posljedice iz ovog Marmontovog naređenja, i da će, po njegovom mišljenju, to "potpaliti velik dio Bosne, dići uzbunu u ostalim dijelovima ove pokrajine, izazvati sumnje, strah i mržnju, koje sam ja sa tolikom mukom stišao, okaljati ugled francuskog konzulata izazivajući prema njemu mržnju i prezir...". Ako su viši interesi državne politike nalagali da se sprovede Marmontovo naređenje, David je tražio da to učini neko drugi a da se njemu, istovremeno, nađe zamjena. U svojim memoarima, Marmont je to objasnio: "Francuski konzul Pjer David, kojim sam se dotad mogao stalno samo da hvalim, i priznajem mu revnost i sposobnost, ponio se u ovoj prilici vrlo rđavo. Sav očajan što mora da govori nešto što ga je dovodilo u protivječnost sa sa-

⁴⁹ HHStA W, St. K. Konsulate Travnik, K 40, Miteser Meternihu. Travnik 4. decembra 1809.

⁵⁰ HHStA W, St. K. Konsulate Travnik, K 40, Miteser Meternihu. Travnik 28. decembra 1809.

⁵¹ HHStA W, St. K. Konsulate Travnik, K 36, Miteser Meternihu. Travnik 14. januara 1810.

⁵² HHStA W, Sr. K. Konsulate Travnik, K 36, Miteser Meternihu, Travnik 14. januara 1810.

mim sobom, on nije htio da shvati kako politika često nalaže djela koja stroga pravda odbacuje i brani nekom privatnom licu”.⁵³ Nedugo poslije toga valiju je posjetila jedna francuska delegacija koju mu je uputio maršal Marmont, da ga pozdravi kao novog susjeda i tada su razgovarali i o prilikama na granici, vjerovatno i o ustupanju spornih područja.⁵⁴

Približavanjem proljeća, učestali su dogovori u Travniku. Miteser je obavijestio svoju vladu da su 16. marta, od šest sati uvečer pa do 11 sati noću, vijećali bosanski kapetani koji su se nalazili u Travniku sa valijom i da su se dogovarali o tome kako sakupiti jednu vojsku koju treba poslati na granicu sa Srbijom; i da li omogućiti da francuska vojska prođe kroz Bosnu prema Srbiji. Tri dana kasnije iz “gornjih krajeva” prispio je tatar s hitnom porukom u Travnik: Francuzi su postavili svoju vojsku prema Tršcu, a prema Cetinogradu uperili i šest topova. Jedan svoj odred razmjestili su na prilazima Bihaću. Valija je odmah sazvaio Veliki divan na koji je pozvao i francuskog konzula.

Pjer David nije došao na ovaj Divan, nego je uputio svog tumača, koji je izjavio da nemirno ponašanje tamošnjih “turaka” doprinosi takvim događajima, a kada osmanska strana promijeni ponašanje i zauzme miroljubiv stav, izostat će skupljanje francuske vojske na granici. Istovremeno je upućen Visokoj porti arzuhal u kojem stoji: Bosna već šest godina ratuje protiv Srba, pa su na taj način potrošili i novac i namirnice. Oni to više ne mogu snositi. Bosna je sa tri strane napadnuta, prvo, od Srbije, drugo, od Crne Gore i, treće, u novije vrijeme, od Francuza. Bosna se mora protiv svih njih boriti, a nema ni s jedne strane prijatelja ili onog koji će joj pomoći da bi se odbranila. U dosadašnjem ratovanju, Bosanci su sve sami morali sebi pribaviti, i novac, i municiju i provijant, pa, zato, od Visoke porte traže pomoć. Za svaki

⁵³ Mithat Šamić, *Francuski putnici u Bosni na pragu XIX stoljeća i njihovi utisci o njoj*. Sarajevo 1966, 107; *Isto*, 106. Autor nije u pravu kad o sporu oko Cetinograda u 1809.–1810. godini piše: “Jedan dio teritorije, u blizini hrvatske granice, u zapadnoj Bosni, bio je često predmet prepirke između Turske i Hrvatske. Budući da je ovaj teritorij pripadao čas Turskoj, čas Hrvatskoj, stanovnici su često činili “upade jedni drugima”, čak i onda kad su njihove vlade živjele u miru. Iskorišćavajući rat između Francuske i Austrije, 1809. godine, Turci su se dokopali gradova Cetina, Vakufa i Bihaća”. Potpuno je nepouzdan i kad navodi da su tada osvojeni Bihać i Vakuf, jer su ova dva grada, Vakuf i Bihać, pripadala Bosanskom ejaletu i nisu bila predmet spora.

⁵⁴ HHStA W, St. K. Konsulate Travnik, K 36, Miteser Meternihu. Travnik 13. februara 1810; HHStA W, St. K. Konsulate Travnik, K 36, Miteser Meternihu. Travnik 5. marta 1810. Bosanski valija ima više od 200 posluge koja ne prima platu nego živi od poklona koji se daju prilikom audijencije. Isto je i kod čehajabega. Za svaku posjetu francuskog konzula valiji, i kod dolaska i odlaska, valija upućuje 8–10 članova svoje posluge, i on svakom mora da plati po 100 pjastera. “Sa mnoom valija tako ne postupa –piše Miteser – jer on plaća one koje meni šalje, i zato šalje samo po četiri čovjeka, ali, kojima ja ipak moram platiti po 100 pjastera.”

slučaj su izjavili da im se kao pomoć ne šalju nikakvi Arnauti, ali neće ni dozvoliti stranoj vojsci da prolazi kroz Bosnu. Ako sada sultan usliši njihovu molbu, Bosanci će dokazati da su u stanju odbraniti Bosnu od svih neprijatelja, u protivnom, ako im ne pomogne, neće biti dobro i Bosna može doživjeti sudbinu Krima.⁵⁵

Očigledno, bio je na pomolu rasplet oko Cetingrada. U Travnik su se svakodnevno slijevale vijesti iz Bihaćke krajine, nagoviještavan je sukob s francuskom vojskom. U Travnik su 27. marta stigli trgovci iz okoline Krupe i potvrdili da su stanovnici tog kraja odbili valijinu naredbu da predaju Cetingrad i da će ga oni braniti. Isti putnici su pričali da su čuli kako se već vodi borba oko pomenute tvrđave, i da su Francuzi zatražili da im, osim Cetingrada, predaju još "17 tvrđava i gradova." Ovi putnici su usput susreli i mnoge naoružane "turke" kako hitaju u gomilama prema cetingradskoj okolini; a iz daljine, baš iz tog kraja, čuli su se topovi kako gruhaju dan-noć. Iz valijine okoline, pak, austrijski konzul je dočuo da sve naredbe i uputstva koja su stizala iz Carigrada u Travnik u posljednje tri sedmice nisu glasile drugačije nego da "turci" teritorij koji su zaposjeli moraju ustupiti Francuzima. U Bosni je vrenje bilo takvo da se nije ni pomišljalo, u ovom trenutku, na okupljanje vojske radi odbrane istočnih granica ejaleta.⁵⁶

Pritisak Francuza nije se samo nagovještavao nego je i ostvaren. Već 24. marta 1810. godine uputio je komandant hrvatskih trupa, general Delison, poznatog doktora Nicolletija, inače u službi tumača kod maršala Marmonta, kao hitnog kurira francuskom konzulu u Travnik. U pismu, koje je uručio francuskom konzulu, bila je naredba da posjeti bosanskog valiju i da mu postavi pitanje u vidu ultimatum: "Da li će Turci sve krajeve koji su pripadali austrijskom caru a koje su silom zaposjeli uzurpirali, dobrovoljno vratiti ili neće?" Valija je trebao na ovaj ultimatum odgovoriti u roku od 24 sata, s tim da valiju istovremeno upozna da je Cetingrad sa svih strana opkoljen francuskom vojskom, pa u slučaju da odgovor bude negativan, francuska vojska će ga silom zauzeti. Pjer David je 25. marta posjetio valiju, uručio mu maršalov ultimatum i ostavio rok od 24 sata za odgovor. Valija je odmah pozvao na vijećanje sve ugledne ljude iz Travnika, kao i sve zemaljske prvake i predstavnike vlasti koji su se nalazili u Travniku. Pozvao je kapidžibašu da upozna prisutne o spornom predmetu, a on je tom prilikom izjavio:

"Ja sam ovdje već šest pisama dobio iz Stambola, i u svima stoji da Visoka porta nije u neprijateljstvu s Francuskom i da sa svoje strane čini sve da održi postojeće prijateljske odnose. Francuzi traže ono zemljište koje je bilo dodijeljeno njemačkoj

⁵⁵ HHStA W, St. K. Konsulate Travnik, K 36, Miteser Meternihu. Travnik 23. marta 1810.

⁵⁶ HHStA W, St. K. Konsulate Travnik, K 36, Miteser Tajnoj dvorskoj kancelariji. Travnik 28. marta 1810.

imperatoru. Obje ove sile su, sada, u savezu i slozi, a one, istovremeno i opkoljavaju Bosnu. Turci su Nijemce uvrijedili kad su ugrabili Cetingrad, pa je Visoka porta uputila nekoliko fermana sa zahtjevom da se vrati zaposjednuto područje." Potom je upitao šta se do tog trenutka uradilo i odgovorio da nije ništa, pa su Francuzi i Nijemci prisiljeni da sami prodru u Bosnu, i da se samo za mjesec dana sva Bosna izgubi. "Na svoj vrat smo navukli", nastavio je kapidžibaša, "novog neprijatelja, kad već imamo dušmanina iz Srbije koji svom snagom napada na Bosnu." Zato je predložio da se francuski zahtjev prihvati, i Cetingrad i sva okolina miroljubivo vrati, jer će samo tako "vaša će domovina biti ostavljena na miru." Ton kojim je ovo govorio, i nastavak razgovora koji je uslijedio, nisu se uvijek podudarali. Bilo je onih koji su se složili sa kapidžbašnim prijedlogom, ali i onih koji su se ogorčeno suprotstavljali. Na kraju je, ipak, odlučeno da kapidžibaša i Šurula-paša sa munlom, svim ridžalima, predstavnicima Sarajeva i Travnika, te kapetanima i svim ljudima od visokog ugleda, na čelu vojske od 6.000 do 7.000 ljudi, odu 31. marta u Cetingrad i tamošnje "turke" na lijep način privole da predaju Cetingrad Francuzima. Kad se 26. marta pojavio francuski konzul kod valije da dobije odgovor, tako mu je i odgovoreno. Možda bi se tako i dogodilo da iznenada, 28. marta, nije došlo do preokreta.

Bošnjaci sa "gornje granice" su uputili svim Bošnjacima, i valiji, pismo o tome kako oni vide ovaj spor i zbog čega ne pristaju na miroljubivu predaju Cetingrada. "Braćo, pravovjerni muslimani – stajalo je u pismu – ako su Francuzi sa osmanskim dvorom u prijateljstvu, onda francuski car ne bi tražio Cetingrad, a ako traži, u tom slučaju ćemo ga i mi sami predati, pogotovo ako je to zaista odluka cijele Bosne. Mi, pak, zaključujemo da Francuzima ovaj mali komad zemljišta, i još drugih pet tvrđava ne treba, i nije im to cilj. Njihov cilj je, u to nema sumnje, dalje osvajanje Bosne. Zato smo mi radije odlučili da ih zaustavimo na samom početku njihovog osvajanja Bosne, i to borbom na život i smrt, i to činimo radi toga što je to bolje nego da to učinimo kad oni već uđu u Bosnu." Potom su pozvali sve Bosance da im se pridruže u ovoj borbi. Kad je ovo pismo pročitano, ono je ostavilo dubok utisak na prisutne. Pokolebali su se u odluci koju su već bili prihvatili. Stekao se utisak da će se svi odlučno suprotstaviti ovom cilju Francuza. Ipak su na kraju odlučili da se sa sadržajem pisma upozna Visoka porta, i da ona izda novu naredbu. Do odgovora osmanske vlade neće se preduzimati ništa.⁵⁷ Kapidžibaša je bio raspamećen između naloga Visoke porte, zbog kojih je upućen u Bosnu, i uvjerljivih dokaza bosanskih Krajišnika da je Cetingrad važan i za Bosansku krajinu i za Bosanski ejalet i za Osmansko carstvo.

⁵⁷ HHStA W, St. K. Konsulate Travnik, K 36, Miteser Meternihu. Travnik 28. marta 1810.

Austrijski konzul je saznao da je valija za svaki slučaj uputio u bihački kraj delegaciju koju su predvodili Šurula-paša i kapidžibaša. Krenuli su prema Petrovcu u koji su namjeravali stići za samo četiri dana i noći. U Čulhisaru ih je presrelo nekoliko "neposlušnih turaka", koji su im pokušali spriječiti dalje putovanje, ali su oni nastavili, i tek za devet dana zanočili u Petrovcu. Već petnaest dana delegacija nije poslala nijedan izvještaj valiji. Austrijski konzul je pisao svojoj vladi da je, povjerljivim putem, uspio saznati da je Cetingrad sa tri strane opkoljen i da je dovučeno 40 topova. Po tom izvještaju, "nezadovoljni turci" su tamo ostali, žilavo se bore, i poručuju Francuzima da im neće predati ovaj teritorij. Stanovnici Travnika su ozlojeđeni na francuskog konzula, iz dana u dan mu prigovaraju da ih je on nagovorio da izvrše napad na Cetingrad, da ga zauzmu i međusobno podijele parcele u osvojenim krajevima. Da bi se nekako izbavio od prijetnji razljučenih "turaka", Pjer David je, po mišljenju austrijskog konzula, obmanjivao i valiju i stanovnike Bosne. Naime, on im je obećao da će pisati i maršalu Marmontu i caru Napoleonu i upoznati ih da su Bošnjaci na nagovor francuske strane, ustvari po njegovom nagovoru, bili zavedeni i nahuškani da će ih, pošto osvoje te krajeve, Francuska podržati da ih zadrže zauvijek. Konzul je francuskim ultimatumom doveden u posebno neugodan položaj i osramotio se, pa će zamoliti svog cara da "turci" zadrže u svom posjedu zauzete krajeve. Austrijski konzul nije saznao da li je Pjer David ispunio obećanje, ili je to bilo samo političko obećanje. On je, to je austrijski konzul znao, unaprijed dobio od valije jedan skupocjen dar: šal koji vrijedi hiljadu pjastera.⁵⁸

Oko "cetingradske afere" ponovo su tako uzimane u obzir sve kombinacije. U Travnik su pristizale vijesti koje su svojom sadržinom i neprovjerenošću samo još više stvarale zbrku, tako da se pouzdano nije znalo da li se na "gornjoj granici" pregovara, ratuje, ili su Francuzi zapošjeli Cetingrad mirno i bez prolijevanja krvi. Kad su krajem aprila počele učestalije stizati vijesti iz Petrovca u Travnik, onda se ponešto pouzdanije saznalo. Cetingrad je još uvijek bio u rukama Bosanaca. Šurula-paša je 22. aprila izvijestio valiju kako se nada da će sporni teritorij biti ipak dobrovoljno ustupljen Francuzima.⁵⁹ Nešto kasnije, 8. maja 1810. godine, Šurula-paša i kapidžibaša su u svom izvještaju valiji opisali kako su bosanski Krajišnici predali Cetingrad i svu okolinu Francuzima. Bilo je to povezano sa dolaskom hadži Alije Rošića u Bihać. Kad je 12. aprila poznati hadži Alija Rošić prispio iz Stambola u Travnik, valija mu nije dozvolio da nastavi putovanje u Bihać, njegovom tastu kapetanu Rustanbegu. Kako se dočulo, izgleda da bihački kapetan nije bio zadovoljan takvom valijinom odlukom, pa je iz tog kraja valiji poručeno da Cetingrad neće biti

⁵⁸ HHStA W, St. K. Konsulate Travnik, K 36. Travnik 15. aprila 1810.

⁵⁹ HHStA W, St. K. Konsulate Travnik, K 36, Miteser Meternihu. Travnik 26. aprila 1810.

predat sve dok hadži Alija Rošić ne dođe u taj kraj. Valija mu je, onda, dozvolio nastavak putovanja i on je 23. aprila nastavio putovanje iz Travnika u Bihać.

Tek što je prispio u Bihać, među nezadovoljnicima, koji su njega smatrali svojim predvođnikom, ponovo je narastao otpor u težnji da se ovaj teritorij ne predaje. Upravo u tom trenutku proturena je glasina da će francuski car cetinski kraj ostaviti tamošnjim "turcima" kao znak dobre volje. Odmah zatim je 16. aprila maršal Marmont prispio u Karlovac, da bi, kako su glasile vijesti, poveo vojsku na Bosnu.⁶⁰ Još početkom maja nije bilo sukoba, ali više uhoda izvijestili su da se oko Cetingrada rasporedio vrlo jak odred francuske vojske, a naspram njega isto tako jak odred bosanskih krajišnika.⁶¹ Paul fon Miteser obavijestio je grofa Meterniha 12. maja 1810. da su se prije dva dana vratili sa "gornje granice" članovi komisije na čelu sa Šurula-pašom ne obavivši predaju Cetingrada. Ko je prekinuo pregovore, nije se pouzdano znalo. Nisu bile provjerene vijesti kako su već započele borbe, i da je napadnut Izačić, ali da se oko Cetingrada još vode borbe. Pouzdano se znalo da su Biščani poslali nekoliko pisama Sarajlijama u kojima ih mole za pomoć.⁶²

Da li je bilo manjih čarki oko Cetingrada, konzulski izvještaji ne svjedoče. Možda ima istine u tome da je "maja mjeseca zaposjednuta unška teritorija koju su turci ranije popalili. Hiljadu naoružanih ljudi iz Lapca krenulo je na Bihać preko Neblusa, Kamenskog i Priboja. Oni su 5. maja istjerali "turke" iz Vaganca i spalili Izačić i Klokot. Prethodno je u ovaj kraj pristiglo oko 20.000 Francuza. Ličani su 7. maja jurišali na Bihać i spalili Golubić, poslije toga su se turci predali i povukli sa unskog teritorija i platili štetu".⁶³ Ipak, najvjerodostojniji izvještaj potječe od Bajbuta Kulenovića iz Ostrovice-Vakufa, koji je 14. maja poslao po *ekspresnom* tataru Šurula-paši u Travnik. U ovom izvještaju stoji da je maršal Marmont na čelu velikog vojnog korpusa i sa mnogo topova opkolio tvrđavu Bihać i od kapetana Rustanbega i hadži Alije Rošića zatražio ili da dobrovoljno predaju Cetingrad i njegovu okolinu, koju su od austrijskog cara na prepad zauzeli, ili će on silom oružja i bihačku tvrđavu i grad za jedan sat razoriti i zapaliti.

Poslije ove prijetnje, odmah su se Rustanbeg i hadži Alija Rošić zaputili u francuski logor i obećali da će povući vojsku sa zaposjednutog područja i predati Cetingrad. Na to se francuska vojska odmah počela povlačiti sa prilaza Bihaću. Maršal

⁶⁰ HHStA W, St. K. Konsulate Travnik, K 36, Miteser Meternihu. Travnik 8. maja 1810; Slavko Gavrilović, *Spisi bečkih arhiva o prvom srpskom ustanku*. Knjiga I. (1804-1810). Beograd 1982., 457.

⁶¹ Aleksa Ivić, *Spisi bečkih arhiva o prvom srpskom ustanku*. Knjiga VII-VIII, Godina 1810. Beograd 1966., 157.

⁶² HHStA W, St. K. Konsulate Travnik, K 36, Miteser Meternihu. Travnik 12. maja 1810.

⁶³ Kriegsarchiv Wien, Memoire, 22/172.

Marmont je poklonio jednu kulu (utvrđenje) i dva topa kapetanu Ostrovica–Vaku Bajbutu Kulenoviću kao nagradu što je delegaciju koja je pokušala da sprovede sultanov ferman podržao, a ljude iz svoje kapetanije odmah pozvao da napuste zaposjednuti kraj i čak bio spreman da sa francuskom vojskom napadne vojsku kapetana Rustanbega, ukoliko dobrovoljno ne ustupi Cetingrad. Čim je taj izvještaj dobio, valija je, vrlo obradovan, po dvojici janjičara izvijestio Carski divan u Carigradu. Istog dana u deset sahata noću bio je obaviješten austrijski konzul, koji je, opet, sutradan rano, ovu vijest prenio francuskom konzulu. Pjer David, obradovan ovom viješću, poručio je Miteseru preko tumača Rote: “Kažite gospodinu pukovniku da me je danas, saopštavajući ovu radosnu vijest, izvanredno obradovao, a ja se nadam da ću jednog dana lično, isto tako u povjerenju, prijateljski dati na znanje da Francuska Cetin nije za sebe nego za Austrijsku monarhiju vratila od Turaka, pošto će Austrija dobiti ponovo sve natrag što joj je bilo oduzeto.”⁶⁴

Ono što je Osmansko carstvo ustupilo Austrijskom carstvu mirom u Svištovu, a što su bosanski Krajišnici pokušali da vrata, i u svojoj vlasti držali skoro 13 mjeseci, vraćeno je Francuskom carstvu. Nema ni jedne vijesti koja bi potvrdila da su bosanski Krajišnici pokušali osvajati austrijski teritorij. Ograničili su se samo na one krajeve koji su njima oteti, u kojima su imali imanja i iz kojih su, bez ikakve naknade, bili protjerani.

⁶⁴ HHStA W, St. K. Konsulate Travnik, Miteser Meternihu. Travnik 16. maja 1810.

Summary

THE FIRST ATTEMPT OF THE BOSNIAN BORDER GUARDS TO RETURN CETINGRAD TO THE BOSNIAN EYALET (26 April 1809-14 MAY 1810)

Cetingrad and the vicinity came to belong to Austria according the Svištovo peace, 1791. The population of the region had to leave their homes and settle down in the neighbouring Bosnian area. They hoped that the region will be under the Ottoman authorities again. When it was not the case they tried to do it by force.

The intrusion of the Ottoman subjects of the Ostrožac captaincy to the territory, which was given by the Sultan to the Austrian Emperor, 12 April 1809, was a precedent in this area. Namely, there used to be, from time to time, some intrusions from both parts of the boarder line. Usually a smaller group, mostly those people who offended the law and authorities, intruded to the neighboring area, plundering and robbing the cattleship or they took a revenge on a powerful person, they felt a dislike. This time the Bosnian boarder guards intruded into the Austrian region intending to conquer it, namely to return it to the former position, which used to be prior to coming under Austria, 1796. It was obvious from the fact, after succesfully performed conquest of the territories, they destroyed those settlements that had been built up on the sites of fire, their earlier homes. In the region poor in the tillable land, each loss of the territories, at the same time meant the population expel and going to a already overpopulated country. In this way the population of the region had to suffer, to be densely populated in order to make more space for the exiled people to settle down.

The decision of the boarder guards to attack right in April and take Cetingrad back was also influenced by the international affairs and the anymosity of Austria and France in the neighbourhood of the Bosnian eyalet (region, adminstrative unit). France and Austria were at war, the region was beyond the main fightings, but the skirmish wherever they were, still needed some smaller military units and contributed to the weakness of the forces on the main front line. This fact guided the French counsul in Travnik, Pierre David, when he persuaded the Bosnian boarder men to attack and the Austrian frontiers to be attached to the area. The Counsul promised the Bosnian boarder men if they conquer the region successfully, France will enable them to stay within the Ottoman Empire for good. The news was contradictory whether the French emperor was behind the promise, for sure the Counsel had marshal Marmont's agreement.

“When the conflicting area entered the Illyrian provinces, then marshal Marmont forced the Bosnian valija (governor) to withdraw the Ottoman subjects from the area. The boarder line population was surprised by the sudden change of the French policy, so the boarder guards and marshal Marmont brought massive military forces to the region. The superiority was on the French side. The Bosnians convinced themselves that the politics is not in favour to stick to justice and the promises in diplomacy are of a short life.